

Sal

Xander Jongejan

Sal

Roman

2024

Eerder verschenen

Voor ik weg word (gedichten, 2023)

Het licht dooit (roman, 2020)

De tafel van Tarzan (roman, 2018)

Wat zijn de bananen duur (gedichten, 2017)

<http://xanderjongejan.nl>

contact@xanderjongejan.nl

© 2024 Xander Jongejan

Omslagontwerp: Roald Triebels

Auteursfoto: Francien van den Berg

Tekstadvis: Jelte Nieuwenhuis

ISBN: 9789464922844

NUR: 301

Met de Hongaar in hoofdstuk 5 bedoel ik Sándor Márai, die in 1942 de roman *Gloed* publiceerde. In hoofdstuk 12 haal ik (cursief) teksten aan uit *De Mitsukoshi Troostbaby Company* (2021) van Auke Hulst. In hoofdstuk 18 citeer ik uit het vers *Invocatio* van Hendrik Marsman.

Voor Max en Finn, familie

Schimmel van muur verwijderen

1. Maak een oplossing van soda en water (ongeveer 6 gram soda per liter water). Schrob de schimmel van de muur met een harde borstel.
2. Is het schimmelprobleem hardnekkiger, gebruik dan bleekwater in plaats van soda.
3. Er zijn ook speciale middelen verkrijgbaar waarmee je schimmel van de muur kan verwijderen.

Gezocht naar: Hoe+vocht+schimmel+verwijderen+?

Vogels voeren

De korkwol van het tafeltapijt uit Isfahan heette zeer slijtvast te zijn, maar was na meer dan zestig jaar uiteindelijk toch niet bestand tegen het lange leven van Sal Benjamin. De glans, die deze wol van de hals van het schaap beroemd maakte, was verdwenen. De bloemrijke ruit in het midden van het kleed was weggesleten, net als het juten ondertapijt. In de van vermoeidheid liggende draadjes was vaag mintgroen, oker en wijnrood te herkennen. In niets leek het gehavende kleed op de viriele dieprode gedaante die het meer dan een halve eeuw geleden had bij aflevering vanuit het wereldse Iran naar het aardse Holland. Het verval viel Sal niet op, zoals elke langzame verandering alleen door eerst lang afwezige toeschouwers werkelijk gezien kan worden.

Op een ochtend dronk Sal Benjamin zijn koffie in vierentwintig minuten. Het plezierde hem dat hij een nieuw traagte-record had gevestigd. Het ging om langzaam drinken, vanaf de eerste teug waarmee tong en verhemelte lelijk konden verbranden tot aan de laatste slok waarbij goed moest worden

opgelet of nog warmte aanwezig was in het binnenste van het lauwendende vocht. Alles schuift als je iets bereiken wil.

Meer spel dan dit kende Sal Benjamin niet in zijn leven. Hij liet zijn uitgebluste onderarmen op tafel rusten, terwijl hij via zijn buizenradio luisterde naar wat men tot zijn inmiddels versleten verbazing *nieuws* noemde of hij las een krant met dezelfde oude verhalen over lust, macht en geld. Voor zijn leeftijd was zijn gehoor redelijk, hoewel niet vergelijkbaar met dat van vroeger.

Zijn thee- of koffiekopje plaatste hij steevast in de kale ring die als spoor in de wol, het jute en in het onderliggende droge hout was nagelaten, zodat Sal ertoe bewogen werd elk kopje op steeds dezelfde plek terug te zetten. Misschien zou hij zijn leven ooit door het tafelblad heen slijten. De juten waaier die hij voor zich zag, als hij de moeite zou nemen op te merken wat hij dagelijks voor zich had, herbergde nog her en der een restje van een knoopje van een draadje, net als de witte vlasharen op zijn vlekkerige hoofd.

Hij veegde met zijn vogelklauw over het dunne vel dat zijn schedel nauwelijks verborg. Zijn huid was bleek door decennialang zorgvuldig vermijden van de omkerende zon. Het lag over zijn doodshoofd als een opgedroogde lap papier die zonder moeite leek te kunnen scheuren. Door de puntige botten van zijn jukbeenderen werd het als een slappe tentdoek omhoog gedrukt. Als testament van een bovengemiddeld lang leven was zijn huid bezaaid met mogelijk

gevaarlijke bruingele vlekken en eindeloos vertakte grijsrode adertjes. Hij kon niet rechtop staan. Met zijn kromklauwen van handen hield hij zijn lichaam in opstaande positie. Zijn hoofd hing ter hoogte van zijn borst. Hij droeg een zwarte, vormeloze broek, die tot halverwege zijn borst kwam met daarboven een bleek overhemd met korte mouwen. De brede bretels, die over dat hemd gespannen waren als de gespen van een negentiende-eeuwse reiskoffer, drukten zijn ruggengraat in een bocht. Zijn droge ogen hingen ruim in hun blauwgrijze kassen die eenvoudig zicht gaven op de openhangende oogranden waardoor hij er tegelijk vriendelijk en verdrietig uitzag.

Aan de overkant van de tafel, maar binnen handbereik, lag een stapel kranten. De afgedankte edities die in de hoeken omkrulden van overmatig zonlicht bracht hij met behulp van zijn roestige rollator naar de daarvoor bedoelde kliko. Door de eeuwigheid waarmee de houten buizenradio zijn plek innam aan de rechterkant van de tafel, evenwijdig aan de vensterbank, was het apparaat een gegeven als de nacht. Het hout van de klankkast was uitgebleekt en uitgedroogd. Een lange scheur trok over de volle breedte van de bovenkant achter de klapschaal langs. Het doek aan de voorkant zag nooit zonlicht en had de goudbeige gloed van de jaren dertig in zich bewaard, terwijl de oorspronkelijk mosgroene kartonnen achterkant door constante blootstelling aan zonlicht geel geworden was. Wat opviel aan het toestel was de enkele ronde donkerbruine knop midden onder het doek, waarmee alle functies van het

apparaat konden worden ingeschakeld. Onder de radio zou degene die hem ooit van zijn plaats tilde een verdorde plek in het kleed zien in de vorm van het toestel, zoals het grondzeil van een kampeertent na weken een geeldode plek in het onderliggende gras achterlaat. Zonder nadenken draaide Sal elke ochtend de zware knop om waardoor de radio met een gouden brom aanklikte, de schaal omhoog klapte en oplichtte en het groene oog langzaam pulseerde totdat het met opvlammend gekraak een helder signaal gevonden had. Daarnaast lagen uitgedroogde mandarijnenschillen. Het oranje van de schillen verfletste, terwijl de witte draadjes uitbruinden in de vensterbank voor het lekke raam. De zon keert om. Het bleekt alles wat donker is. Wat licht is, maakt het donker.

Achter de radio was de vensterbank, een verweerde houten plank, die in het midden gespleten was van droogte en aan de randen bij het glas zwart was van vocht en spocht. Binnen handbereik van Sal stond in de vensterbank een veelgebruikt woordenboek in drie delen. De dikste van de drie (A-I) was het minst gehavend. Sal bleek nieuwsgieriger naar woorden die begonnen met letters in het bereik van J-R en S-Z. Als hij termen hoorde of las waarvan hij de betekenis niet kende en niet kon opmaken uit de context van het bericht zocht hij ze op in zijn Groot Woordenboek, wetende dat hij jonge termen niet zou kunnen vinden. Soms vond hij iets. Vaak noteerde hij een term in zijn kasboek. Hoewel hij hield van zijn woordenboek als van zijn vulpen, wantrouwde hij al te eenduidige begrippen

die het woordenboek hem voorschotelde. Niets is eenduidig of het is ongeschikt voor het leven, vond Sal, zoals er veel meer kleuren dan woorden voor die kleuren bestaan.

Verspreid langs de randen van de vensterbank lagen enkele dode vliegen tussen gele, oranje en zwarte stippen spinnenpoep. Het glas van de ruit was in de hoeken bruin van vochtige aanslag. Het oude dubbele glas was lek. Druppels condens liepen tussen de twee platen langzaam omlaag om te worden opgevangen in een harde schimmelrand. Tussen druppels, schimmel en aangekoekt vocht was voor Sal voldoende vrije ruimte om de buitenlucht te zien en de vogels in de tuin die hij als zijn gasten beschouwde. Wie lang alleen is, is op zichzelf teruggeworpen. Zonder zijn contact met de vogels was Sal allang dood geweest.

Hij kende de vogels en hun gewoonten allemaal. Nieuwe bezoekers volgde hij om te zien hoe zij zich onderdeel maakten van het leven in de achtertuinlusthof van de verder betonnen woonwijk, totdat ook zij bekende gasten waren. Hij herkende kleuren, geluiden, vormen en formaten, vooral herkende hij de ruzies, intimidaties en gevechten om ruimte, bessen en de resten van een ingewikkelde spinnenprooi. In de krant zag hij dat allemaal terug. Iedereen draaide maar vijandig om de ander heen met zijn eigen belang als hoogste prioriteit. Het beste liep het tussen de vogels die ver afstaan van elkaar, zoals olifanten springbokken bij een plas negeren, zo leven meeuwen en mussen langs elkaar heen. In de

tussenvormen gaat het mis. Waar gelijkenissen zijn, worden de soorten bang. Sal zag het allemaal.

De kleine vogels waardeerde hij bijzonder. De kleine bonte specht was zijn favoriet. Deze eenling ging zijn eigen gang, hij zocht op zijn gemak de bomen of houten muren uit om met zijn snavel te bewerken. Zodra Sal vanuit zijn stoel het ritmische geluid gewaarwerd, speurde hij met toegeknepen ogen de tuin af totdat hij hem gevonden had. Meestal hing hij aan het vermolmd hout van het vergane tuinhuisje.

Na zijn ontbijt scharrelde Sal wat door zijn tuin met de kruimels van zijn bordje in zijn hand. De keukendeur stond op een kier, zodat hij die eenvoudig met één hand kon open duwen. Toen hij nog jong was huurde hij een tuinman in die om de paar weken zijn struiken bijwerkte en het gras maaide. Toen het tuinbedrijf failliet ging heeft Sal geen nieuwe tuinman meer aangezocht. Soms knipte een buurman al te ruige struiken kort. Zelf kon Sal er niets meer aan doen. Het gazon was een wild bos van allerlei mossen geworden. In de zomer stond hij graag met blote voeten op het mos, liefst op maandag of dinsdag als het in de omliggende tuinen en straten het rustigste was. Hij zakte er een stukje in, maar voelde nooit dat hij de grond werkelijk raakte. De mossen overwoekerden de tegels die ooit los van elkaar een looppad naar de tuinschuur uitbeeldden. Ze waren aan het zicht onttrokken zoals het schuurtje door de takken van de struiken aan het zicht onttrokken was. Sal kon zich niet heugen wanneer hij voor het

laatst in het tuinhuis geweest was. De tuin was verloren, of, anders gezegd, de menselijke macht over de tuin was verloren, daar had Sal zich al lang bij neergelegd. Ooit helemaal overgroeid te worden stond hem ergens ook wel aan. Het enige onderhoud dat hij aan zijn tuin pleegde, was het overhangende groen voor zijn raam wegknippen met een keukenschaar, terwijl hij zich met één hand in balans hield door te steunen op zijn rollator en met zijn andere hand gooiende knipbewegingen naar overhangende takjes maakte. Zo behield hij zijn blik op buiten en werd het binnen niet al te donker. Ooit vloog een vogeltje tegen het raam toen Sal in de namiddag een kop thee dronk. Een vlek van het stof uit zijn vleugels zat nog lang op het glas.

Op een plek in de zon nam Sal op het mossige gras zijn vogelpositie in. De handpalm met de kruimels hield hij open. Daarna wachtte hij. Sal Benjamin wachtte tot de vogels hun ontbijt kwamen halen. Na maanden oefenen kwamen ze. Mussen, vinken, vliegenvangers. Klein en sociaal, of brutaal, net hoe je ernaar kijkt. Sal kon goed stilstaan, zo werd hij een ongevaarlijke belemmering. Eerst waren ze op hun hoede, maar naarmate de vinkjes en meesjes beloond werden voor hun vertrouwen, pikten ze hun kruimels zonder risico of voorbehoud van de droge uitgestoken hand. Natuurlijk waren ze op hun hoede, maar het was een automatisch soort van alertheid en niet langer bewust aangezet omdat ze in de buurt van een mens waren. Deze mens was kalm en bracht voer. En

hij deed niets. Hooguit glimlachte hij. Sal probeerde vaker te lachen dan te huilen. Alleen kan je huilen, maar voor lachen zijn anderen nodig, zoals deze beestjes met hun prikkende pootjes.

Elke vink die een kruimel van zijn hand pikte, was hem welkom, hoewel hij de extase van de eerste keer niet weer bereikte. De eerste die lichamelijk contact maakte was een koolmees, natuurlijk een koolmees, de brutaalste onder de brutale mezen. Het was een jong mannetje dat de landing op de duim inzette. Zonder de nieuwsgierigheid en brutaliteit van jonge mannetjes was de wereld nergens, wist Sal. Nooit zou hij het gevoel vergeten van de scherpe klemklauwtjes om het bovenste kootje van zijn duim. Het prikte en kriebelde. De minuscule stokjes hielden het gewicht van de hele vogel, die in het hart van Sal een definitieve plek had ingenomen. Vanaf dat moment stond Sal graag in zijn tuin te wachten met een kleine buit beschikbaar voor wie maar wou.

Het kasboek

Drie stoelen omringden de tafel aan drie kanten, de vierde kant was voor de vensterbank. Er werd maar van één stoel gebruik gemaakt, een platgezeten troon. Elk huis heeft een troon. Over de rugleuning hing een bruin wollen vest met loshangende houten knopen. De stof was zo gaar dat het ruitmotief van zijn overhemd zichtbaar bleef als hij het aantrok. Zoals hij het haar zelden knipte dat uit zijn oren, op de randen van zijn oorschelpen, op zijn neus en neusbrug en uit zijn wenkbrauwen groeide, zo waste hij zijn vest niet. Het hing altijd paraat op de stoel. Het rook naar oud papier, zoals Sal Benjamin naar oud papier rook. Oude mannen zweten niet.

Sal deed alles vanuit die stoel, zoals het lezen van een krant, het drinken van koffie of thee, het staren uit het raam, het luisteren naar de radio en het in zijn kasboek noteren van verzamelde minuten of woorden die hij niet kende of begreep. Koffiedrinken en lezen deed hij niet meer tegelijk zoals vroeger. Het na elkaar uitvoeren van activiteiten betekende meer aandacht kunnen besteden aan elke activiteit. Bovendien leverde het veel meer minuten op. De behaalde minuten

noteerde hij zorgvuldig in zijn langwerpige kasboek. *Krant. Gemiddeld droevig. Zeearend gespot! 10:19. 11:44. 85 min.*

De houten troon vertoonde vergelijkbare tekenen van gebruik als het kleed op tafel. De kleur was van de zitting gezeten. De linkerleuning was er door een handige buurman jaren geleden afgezaagd. Zo kon Sal zich tussen tafel en stoel schuiven en zich, geleund op zijn middelste knokkels, laten zakken op de vervilte zitting. De handige buurman die de leuning eraf gezaagd had, leefde inmiddels niet meer, zoals zo veel mensen, die Sal ooit kende, niet meer leefden.

Op het schemerige dressoir langs de muur stond een donker uitgeslagen zilveren fotolijstje met roestbruine vlekken in de hoeken van de grijze foto waarop een portret stond van een jonge vrouw van ongeveer zestien jaar. Een zachte lach bolde haar wangen. Grote donkere ogen keken tussen maanloos haar en een kanten kraagje geposeerd en onzeker langs de fotograaf. Sal keek nooit naar de foto. Ze was er gewoon, zoals Sal er ook was.

Boven de tafel hing een grote koperen lamp met een van vliegenpoep vergeven matglazen bol, die zacht brandde, ondanks het middaguur. Sal hield van de gelijkmatige overgang waarin de lamp soepel de macht overnam van buiten en geen actie van hem nodig was door de lamp aan te zetten en ineens in een heel ander licht te verkeren, zeker nu het zo vroeg donker werd. Het werd niet donker op één moment, zoals de mens zich wilde doen geloven in weerberichten die

op de minuut af een tijdstip meldden waarop de zon op of onder zou gaan. Vandaag was de zonsondergang volgens het weerbericht om 16:27 uur, alsof een schakelaar werd omgezet, en dat terwijl de burgerlijke schemering wel een uur duurde. Om 16:22 uur was het nog behoorlijk licht, al begon die metalige grijze gloed over de dingen te komen. Sal ervoer het als een proces zonder begin en eind dat hij niet geschikt vond om in tijd te meten. Hij kon zich niet verenigen met de ontoereikende formulering van de zogenaamde op- en ondergang van de zon die toch niets anders deed dan stilhangen. Daar liet de mens zich van zijn lelijke kant zien door zichzelf meer als centrum van het universum te nemen dan de zon die meer dan een miljoen kilometer in doorsnee groot is. Hoe groot ook, de mens is groter.

De troon in de kamer gaf uitzicht op de wilde tuin. 's Ochtends groette Sal de vogels. 's Avonds keek hij naar de weerschijn van de lichtjes in het raam, gereflecteerd door over het glas vloeiende weenregen. Vanaf zijn plek zag hij boven de heg de lamp van een lantaarnpaal. Het leek op een ufo, een bolle schijf met een donkere bovenkant en een lichtgevende onderkant. In het najaar keek hij vaak naar dat licht. Soms zat er een vogel op de lamp. Doordat ze er bovenop zaten, leken ze allemaal zwart. Sal hield van deze plek, van zijn uitzicht, dat hij kende met alle seizoenen en standen van zon en maan. Het lastigste vond hij de lage zon van de winter, want als die naar binnen scheen, zag hij hoe stof door de kamer zweefde. Een

wolk stofdeeltjes kwam los als hij in dit licht over zijn gezicht wreef en door zijn dunne haren streek. Zo zag hij zich vergaan. De zon mocht hoger staan.

's Avonds schakelde Sal over van de nieuwszender naar de klassieke muziek van radio 4. Zijn avond bestond uit luisteren, onderwijl nippend van zijn citroentje. Hij had zich erbij neergelegd dat mensen zichzelf nu eenmaal graag horen praten, maar het liefst hoorde Sal hele muziekstukken zonder het gepraat van presentatoren, analisten of bekende mensen. Door het geluid van de radio heen tikte een kleine reiswekker. Het had een roodbruin leren etuitje om een opengeklapt klokje met afgebladderde gouden randen en zwarte krullerige cijfers op het witte wijzerplaatje. Het tikte snel. Het geluid was hard, maar Sal Benjamin hoorde het niet meer. Na het opwinden van het uurwerk, rook hij steevast aan zijn vingers, waar een vleug kopergeur aan bleef hangen. Daarna zette hij het terug op zijn ingesleten plek op het kledingstuk waar hij vanuit zijn stoel gemakkelijk de tijd kon bepalen voor de administratie van zijn minutenverzameling.

Direct rechts van Sal lagen zijn kasboek en zijn vulpen klaar om elk moment te kunnen worden ingezet voor het noteren van een wezenlijke minutenscore of een woord dat hij nog niet kende. Per dag hield Sal Benjamin cijfers bij. Soms noteerde hij woorden in zijn kasboek-van-onwetendheid.

Eén van zijn meer waardevolle bezittingen was die vulpen. Het was een dik, oud exemplaar dat hij ruim veertig jaar